

DET AKADEMISKA BEFORDRINGS- VÄSENDET I SVERIGE

Av ACADEMICUS

AV VETENSKAPLIGT utbildade personer, som inte själva tillhör universitetslärarnas krets kan man inte sällan i samband med någon av de mera hetsiga befordringsstriderna inom den akademiska världen få höra sådana yttranden som att vederbörande prisade sig lyckliga att ej vara universitetsfolk. Den hätska partiskhet och det självberöm som gärna anses komma till uttryck i dessa akademiska sammanhang, verkar uppenbarligen chockerande och fränstötande.

Ligger det dock inte något fariseiskt i denna attityd? Befordringsstriderna på andra banor kan vara lika häftiga fastän icke lika publika, och i fråga om blygsamhet eller proportionssinne är det nog inte alltför mycket att ge emellan. Och förbiser inte fariséerna i fråga, att en befordringsstrid ofta är det enda tillfället i en ung vetenskapsmans liv, då han har tillfälle att företaga något som liknar en handling? »Han talar i egen sak», heter det med en fnysning om klagoskrifterna. Men hur skall han kunna undgå att göra detta när ingen annan åtar sig hans sak? Och oför-

lätligast av allt är när den klagande befinnes ha rätt:

»Gehts in der Welt dir endlich
schlecht,
tu was du willst, nur habe nicht
recht.»

Det måste vara något fel i det rådande systemet när ett självförsvar av ovan antydd art är nödvändigt samt att detta försvar gör ett så osympatiskt intryck. Och därmed är vi framme vid vad som bör klarläggas och kritiseras.

I ett land som vårt, med urgamla rättstraditioner och åldriga byråkratiska traditioner, ett åtminstone f. d. fattigt land, i vilket innehavet av ett högt ansett och någorlunda väl avlönat ämbete verkligen var och är någonting att kämpa för, kan man ej förvånas över att åtkomsten av detta ämbete omgärdats med allsköns garantier för en i möjligaste mån rättvis befordran.

Individen, den sökande, den eller de som genom långvarig möda, ofta under svåra och pressande förhållanden, strävat mot detta enda mål, skall — så är tanken — kunna

känna sig förvissad just om *rättvisa*. Hela den här återgivna befordringsproceduren med sina olika instanser och sina olika agerande bär syn för sägen. Den företer också (något som här ej i detalj kan relateras) åtskilliga tillägg och — som man hoppas — förbättringar, sedan många års erfarenhet givit vid handen, att en rättvis befordran är mycket svår att åstadkomma.

Ett skäl till dessa svårigheter är synnerligen enkelt och — innan man radikalt brutit med vårt vane-tänkande — alldeles ofrånkomligt: den stora skillnaden mellan tillgång och efterfrågan; mellan de få ämbetena och de många aspiranterna. Ett annat, lika självklart, är svårigheten att jämföra och värdera sökande med olika läggning, ålder, specialområden etc. Men därtill kommer att det är lätt att missbruka denna procedur. Några alltför ofta praktiserade metoder skall strax påvisas.

Det talas ofta i pressen om orättvisor begångna vid tillsättningen av professurer; i själva verket så ofta, att nyhetsvärdet av dessa befordringsskandaler på sistone tycks ha avsevärt minskat — måhända numera också på grund av konkurrensen med andra, förr mera sällsynta rättsskandaler av en annan dignitet.

Själva huvudorsaken till allt detta tal är, att befordringssystemet som det nu är konstruerat, ger sken av att vara en omsorgsfullt uttänkt och praktiserad rättsord-

ning. Men envar, som haft någon beröring med akademiska kretsar får förr eller senare veta, att det bakom denna vackra fasad manipuleras mycket och ogenerat, och den som länge levat i akademisk miljö kan — snart sagt från varje stadium i denna procedur — iakttaga vilka metoder som i det speciella fallet kommer till användning.

Det är emellertid inte mer än rätt att här inskjuta en förklaring till, om icke just en ursäkt för, allt detta manipulerande. Man kan då från början slå fast, att »den första befordringsgrunden» inom den akademiska liksom i praktiskt taget varje annan karriär helt enkelt är relationer: släktskap, vänskap, bekantskap; varken mer eller mindre.

I ett gammalt familjeföretag är allt gott och väl; att fadern skall efterföljas av sin son betraktas väl ännu som något helt naturligt.

I affärlivet på alla någorlunda högre stadier, och kanske även lägre, är det förträffligt »att ha biskopen till morbror». En modern variant härav — inte så ny förresten — är innehavet av partibok, alldeles som det förr i tiden var att »ha goda åsikter». Att vara »landsman» (i akademisk mening) kan också vara förmånligt. Den naturliga men litet löjligen motsättningen mellan våra båda stora landsortsuniversitet spelar fortfarande sin roll, dock troligen i avtagande grad. Skillnaden är bara, att man inom den privata och politiska sektorn inte behöver hyssja och låtsas så

mycket. Men inom det akademiska befordringsväsendet måste skenet omsorgsfullt bevaras.

Man får inte undra på att en sökande med stark rättskänsla (åtminstone då det gäller honom själv) känner sig icke blott mänskligt besviken utan kränkt i sin lagliga rätt genom att förlora i denna, låt oss än en gång fastslå det, ofta endast skenbart hederliga process.

Proceduren

Punkt 1

Tillsättningen av en regering i Sverige tar några dagar, på sin höjd en eller ett par veckor. Att fylla en landshövdingepost kan gå på en eftermiddag. Utnämningen av en professor vid något av våra universitet är en invecklad och tidskrävande, ofta mycket uppseendeväckande procedur. Våra universitet är som bekant Uppsala, Lund, Göteborg; hit räknas då också i det följande för bekvämlighets skull även Stockholms Högskola, som väl snart på ett eller annat sätt kommer att bli eller kallas universitet, samt Karolinska Institutet.

Om en professor skall avgå på grund av åldersskäl, ledigförklaras platsen ett år i förväg helt enkelt för att spara tid. Det torde i förbigående sagt höra till undantagen att platsen blivit besatt med ny innehavare då den gamle professorn efter ett år lämnar in.

Om professorn åter avgår genom bråd död, utnämning till annat äm-

bete, sinnessjukdom e. d., förklaras platsen ledig efter några veckor, men ett uppskov, en »specimens-tid», på tre månader utsättes. Högade spekulanter har nu att inom denna tid ingiva sina meritförteckningar och specimensskrifter, dvs. de skrifter, tryckta eller maskinskrivna, medelst vilka de vill »styrka sin skicklighet» till det sökta ämbetet. Därefter kan ärendet beräknas ta en tid av drygt ett år.

Att få fram dessa skrifter, böcker och särtryck av lärda uppsatser, manuskript etc. — i fyra exemplar — ofta nog femtio, hundra eller fler, vilka tillkommit under en tid av 10, 15, 20 år eller kanske mer, att få alla betyg avskrivna och vidimerade etc., allt under det vederbörande kandidat kanske är strängt upptagen med sitt vanliga arbete eller med att fullborda något eller några lärda verk, är redan i och för sig något mycket nervprovande. Om denna pers upprepas, och hur än tärningarna faller, har den ej sällan visat sig medföra vad man verkligen kan kalla framtida men.

Punkt 2

Nästa moment är synnerligen viktigt: de sakkunniga väljas. De sakkunniga, dvs. i regel den avgående (för att inte säga den blivande) professorns ämbetsbröder, utsågs förr av det lärosäte, dit den blivande professorn sökte sig. Detta ansågs giva anledning till mycket

manipulerande, vanligen efter det enkla mönstret, att detta universitet, resp. den avgående professorn, lätt kunde »styra» sakkunnigevalet efter sin önskan, med resultat som envar kan förstå. Därför har efter en reform på 1930-talets början alla lärosäten inkopplats. I regel på fyra platser sättes maskineriet i rörelse. Fyra (i juridiken tre, i teologien på två) fakulteter uppgör var sitt förslag till sakkunniga. Det slutliga urvalet företages sedan av »större konsistoriet» eller motsvarande högre församling — ett slags överstyrelse — vid det universitet där platsen är ledig. Det s. k. ortsintresset blir alltså lika fullt i sista hand avgörande, men det anses, att fullt så flagranta fall av mannamån som fordom icke numera brukar förekomma. »Ortsintressets» möjligheter till att leda valet torde alltså ha förminskats, om det också naturligtvis inte har försvunnit. Det finns emellertid, som vi snart skall få se, även andra och väl så livaktiga och mäktiga intressen.

Vid detta tillfälle kan frågan om en fjärde sakkunnig uppstå utöver de normala tre. Om t. ex. den sökande upptäcker, att han bland tre (3) sakkunniga har två (2) — en som bekant kvalificerad majoritet — emot sig, så vet han att han är på förhand slagen. Han eller hans sympatisörer hemställer då om utseende av en extra, en fjärde sakkunnig. Den som har rätt att medge — eller avslå — en sådan begäran om en fjärde sakkunnig

är Universitetskanslern, som genom sitt beslut redan på detta stadium de facto kan avgöra ärendet.

I detta avseende skulle emellertid utan större saklig svårighet rättelse kunna vinnas. En större fond av verklig sakkunskap än hos tre — med än så mycket omgång valda — »sakkunniga» finnes ju praktiskt taget alltid att tillgå. Om alla ämnesrepresentanter i riket fick sakkunnigutlåtandena på remiss för korta yttranden skulle redan mycket vara vunnet.

Visserligen har i åtskilliga ämnen s. k. skolor uppstått. Ibland förtjänar de namnet; ibland borde man snarare kalla dem kotterier eller varför inte gäng. Deras främsta intresse är att hjälpa fram likasinnade, eller omvänt, att hålla olik-sinnade borta. Den som någorlunda känner till läget inom ett visst ämne kan efter välförrättat, dvs. dirigerat, sakkunnigeval, som för den utomstående verkar så objektivt som helst, mycket ofta, kanske i regel se, vem som efter lång tid och många skrivelser till sist dyker fram ur stridslarmet som lycklig vinnare.

Stundom — i vissa mer exklusiva ämnen — nödgas man gå till utlandet för att få tag i sakkunniga. Numera heter det i statuterna att man i så fall företrädesvis skall utse »nordiska» vetenskapsmän. Det låter ju förträffligt. Men dels kan detta bli ett skäl att ta en (mer eller mindre inkompetent) dansk eller norrman i stället för en svensk med

enligt den dirigerande juntan olämpliga åsikter; dels kan man utesluta en icke-nordisk utlänning som ur saklig synpunkt kunde vara bättre eller mindre lätt att påverka. Det är härvidlag nödvändigt att observera, att, i motsats till den finländska och finska, den danska resp. norska proceduren är så olika vår (så t. ex. förekommer inga individuella sakkunnigutlåtanden!) att vederbörande ofta missförstår det hela. Det är mer än en gång omvittnat, att dylika nordiska bröder »hört efter» vem »man» egentligen vill ha, och så på ett bekvämt sätt tillverkat ett utlåtande där-efter.

Beryktad är — eller borde vara — ovissheten om själva värderingsnormerna. Vad som ena gången kallas ensidighet, kallas den andra »lovvärd koncentration kring väsentliga forskningsuppgifter». På samma sätt är »mångsidighet» och »splittring» samma sak i olika personsammanhang. »Centrala» och »periferiska» uppgifter är också begrepp att jonglera med. Undervisningsskickligheten understrykes, när det passar, och nonchaleras i motsatta fall. Vikten av rent negativa moment, grova felaktigheter, osannfärdighet etc. kan bedömas mycket olika osv.

Punkt 3

De sakkunniga utarbetar nu *var för sig* ett utlåtande om envar av de sökande, vilket skall avslutas med en sammanfattande jämfö-

relse dem emellan: så och så många kompetenta — eller inkompetenta — till ämbetet, varefter de tre mest kompetenta graderas i den ordning den sakkunnige anser dem böra förekomma.

Enligt den senaste reformen skall de sakkunniga träffas i och för *samråd*, bl. a. för att undvika de ibland högst uppseendeväckande olikheter i bedömningen, som drog ett visst löje över sakkunnigeinstitutionen.

Vad som händer under ett dylikt samråd kan en utomstående naturligtvis inte veta. Vad man med någon kännedom om den mänskliga naturen emellertid tycker sig kunna förstå, är att detta sammanträffande gynnar en skicklig, viljestark och målmedveten sakkunnig, som — man kan gå vidare och låta sin fantasi spela — lurar, skrämmer eller i varje fall pratar omkull sina på ett eller annat sätt svagare ämbetsbröder. Särskilt lätta att beveka bör de ev. »nordiska» sakkunniga vara. I varje fall yttrar en nuvarande f. d. professor som efter åtskilliga bakslag lyckligt passerat denna hemliga konklav: samrådet bör antingen avskaffas eller också göras mera formellt, t. ex. genom någon form av protokollföring.

Punkt 4

Detta sammanträffande brukar äga rum då de sakkunniga samlas för att åhöra och åse de sökandes (obligatoriska) lärareprov. Detta är i vanligaste fall en föreläsning över

ett av fakulteten ifråga förelagt ämne. I regel får den sökande en lista med ett tiotal olika ämnen att välja emellan. Han har då en vecka på sig för att utarbeta ett manuskript eller på annat sätt förbereda sig. Enligt praxis har den sökande även rätt att föreläsa över ett ämne som han själv funnit lämpligt.

Lärareprovet, åtminstone i föreläsningens form, får i stort sett betraktas som onödigt. Praktiskt taget alla sökande har ju minst några år fyllda av föreläsningar (för studenter) bakom sig, och många har ett stående rykte som goda, medelmåttiga eller dåliga föreläsare. Så avsnörda från varandra är ej heller de svenska universiteten, att inte praktiskt taget alla sakkunniga hört, och som sagt sett, alla de sökande i katedern.

Provföreläsningen är heller inte representativ för en vanlig föreläsning, som bl. a. kännetecknas därav, att den ingår i en hel serie och därför kan avslutas utan någon särskilt värtalig eller underfundig »kläm» när de 45 minuterna gått och klockan ringer. Inte desto mindre är det just en dylik paradföreläsning som traditionsenligt krävs, och för åtskilliga — sakkunniga eller mindre sakkunniga — finns det åtminstone *ett* objektivet tecken på att prestationen är lyckad: den skall avslutas på minuten. Detta bidrager till att göra lärareprovet till vad det faktiskt är — ett första rangens nervprov. Det är också ett i sista minuten avleve-

rerat specimen, som tages för gott eller nedvärderas efter redan förefintliga, väl stadgade fördomar. I den mån fakultetens sakkunniga eller icke sakkunniga medlemmar, som icke tidigare intresserat sig för den sökandes person, får se offret (på hemma- eller bortaplan) kan lärareprovet emellertid naturligtvis antagas ha ett positivt eller negativt inflytande på den kommande proceduren. En tänkbar men kanske svärgenomförbar förbättring vore kanske emellertid att provet anordnades i form av något slags seminarieövning.

Punkt 5

Sakkunnigeutlåtandena — som vid denna tidpunkt i allmänhet torde vara i stort sett färdigskrivna — avslutas och insändas till den fakultet inom vilken utnämningen skall ske. I regel torde ärendet nu vara avsevärt försenat.

Dessa utlåtanden mångfaldigas numera tyvärr blott genom stencilering, ej genom tryckning.

I detta ögonblick kommer — ofta, om också ej i regel — de sökande till tals. Dessa kan nämligen före eller efter fakultetens sammanträde inlämna »erinringar» mot de sakkunnigas utlåtanden, vare sig det gäller den sökande själv eller hans medsökande.

Här börjar alltså ur allmänhetens och pressens synpunkter de mycket omtalade svenska befordringsstriderna med sina snart sagt legen-

dariska klagoskrifter. Detta väsen är förvisso lätt att förlöjliga, men det är i själva verket en berättigad klagovisa mot den rättslöshet, som hos oss är iklädd den högsta rättsvisans skinande vita skrud.

De sakkunnigas utlåtanden — ibland hela små avhandlingar — med ofta avsevärt lärdomshistoriskt intresse, men ännu intressantare såsom avslöjande mänskliga passioner, ger rum för de mest olikartade påståenden om samma person eller samma skrift. Professor Andersson faller snart sagt i trance av förtjusning över sin elev Xlunds prestationer och sätter sig sedan till att mera modest berömma (de eljest erkänt svaga) konkurrenterna Årblad och Ärling — för att förhindra att de honom osympatiska men skickliga docenterna Yrsnö och Zetterstump skall kunna komma ifråga. Skrifter som i Anderssons ögon är rena blamagen accepteras av professor Petersson och lovordas högljutt av hans kollega Lundström, allt i den ur lekmanasynpunkt mest förvirrande blandning. Och till saken hör att det *just är lekmän*, låt vara kompetenta i andra discipliner, som här är satta att döma. Och de har det inte lätt. Ett omdöme kan sålunda betyda diametralt olika saker, såsom nyss påvisats i ett i *Nordisk Medicin* och därefter i *Farmaceutisk Revy* publicerat »formulär för avgivande av sakkunnigutlåtande beträffande akademiska ansökningar». Detta mönster av sarkasm

återges här i ett kort utdrag i tre punkter av tio.

»Antal tjänsteår på det aktuella gebitet.

(Om mindre än 5 användes ett av följande alternativ.)

- a) Att sökanden inom så kort tid lyckats skapa sig en erkänd position inom sitt gebit måste betraktas som en synnerligen välgående merit.
- b) Sökandens erfarenhet på området måste hittills betraktas som otillräcklig.

(Om mer än 5 tjänsteår användes ett av dessa alternativ.)

- a) Sökanden har sålunda en grundlig utbildning inom sitt fack.
- b) Sökanden har trots många tjänsteår inte nämnvärt förmått bidra till utvecklingen på området.

Antal av den sökande publicerade vetenskapliga arbeten.

(Om mindre än 10 användes ett av dessa alternativ.)

- a) Sökanden har därigenom ådagalagt stor koncentrationsförmåga och självkritik.
- b) Sökandens vetenskapliga produktion kan ännu icke anses tillfyllest.

(Om fler än 10 användes ett av dessa alternativ.)

- a) Sökanden har således ådagalagt en osedvanlig vetenskaplig aktivitet och produktionsförmåga.

- b) Sökanden exemplifierar i någon mån det numera tyvärr så vanliga mångskriveriet.

Antal arbeten där sökanden är ensam författare.

(Om detta utgör mer än hälften av sökandens produktion användes ett av dessa alternativ.)

- a) Sökanden har visat originalitet och förmåga till självständigt tänkande.
 b) Sökanden kännetecknas av vetenskaplig isolering och bristande samarbetsförmåga.»

Punkt 6

Fakulteten fattar genom votering sitt beslut genom vilket de sökande placeras i förslagsrum.

Votering tages här i ordets gammaldags bemärkelse, dvs. den går till så, att var och en av ledamöterna — den yngste börjar — avger ett motiverat yttrande. Sist yttrar sig dekanus, dvs. ordföranden.

Redan denna gamla — urmodiga — regel medför ett osäkerhetsmoment. Värre är att vota ofta uppenbarligen är alldeles ogenomtänkta och de facto ej ens motiverade, som de enligt sakens natur borde vara.

Ett stort antal av de voterande professorerna måste vid någon självrannsakan medge, att de föga begriper av saken. Om låt oss säga en tjänst i historia skall tillsättas, är professorerna i nationalekonomi, pedagogik, psykologi, praktisk och teoretisk filosofi, sociologi och statistik helt enkelt lekmän. Hur kan

de annat än i rena undantagsfall ha någon fackkunskap, när det gäller att med ledning av ett mer eller mindre friserat sakkunnigutlåtande eller till äventyrs varandra helt motsägende utlåtanden komma till en objektiv, en opartisk, en rättvis slutsats. Objektivitet, rättvisa och opartiskhet förutsättes, men det är betecknande, att det inte står skrivet i statuterna att de sakkunniga skall vara opartiska! Man har vid åtminstone något tillfälle försökt att få in i statuterna ordet »*opartiska* sakkunniga», men det har inte lyckats!

Hur går det då till när förslaget upprättas? Antingen slumpmässigt, eller också leker man leken »följa ledaren». Systemet Vänner och Vänners vänner träder i funktion. En okunnig och därom medveten fakultetsmedlem frågar en eller annan vän hur han skall rösta, kanske helt enkelt sin granne vid bordet. Eller också har någon vän satt igång en agitationskampanj. All erfarenhet visar att det lönar sig. Relationerna utnyttjas. Ingen vill gärna tillstå det, men känner någon, låt vara ytligt, en sökande, har denne sökande en given röst, såvida inte relationen är negativ! Den sökande kan någon gång i forntiden ha varit ovänlig eller oartig mot den som nu sitter och dömer — och man kan vara viss om att den sistnämnde vänder tummen ned. Ingen vet eller får veta varför. Ett korrektiv kunde man åtminstone alltid fordra, nämligen att varje vo-

tum skulle motiveras. »Nakna» instämmanden borde ej tolereras.

Ortsintressen, kottteriintressen, önskan att stå väl hos någon inflytelserik kollega, har här ett stort spelrum. Alla vet att det är så, men få erkänner det. Även andra fördolda skäl till oriktiga ingripanden finnas. Man skulle sålunda icke förstå det svenska befordringsväsendet om man förbisåg, att det erbjuder ett av de få tillfällen då en professor kan utöva makt. Han har visserligen i sin hand att kugga studenter, men detta blir så småningom en trivial sysselsättning. Vid befordringsprocesser åter känner han sig fullt jämställd med verkschefen, generalen, bolagsdirektören och andra dylika potentater. Makten har sin sötma och de få tillfällena bör utnyttjas.

Punkt 7

Ärendet gick tidigare i detta skick till Akademiska konsistoriet som upprättade förslag. Enligt de nya nu gällande statuterna (av år 1957) är det Fakulteten som upprättar förslaget, medan konsistoriet endast kommer med såsom en instans i besvärärenden. Sökande kan nämligen besvara sig över beslutet hos Kungl. Majestät.

Det har mycket diskuterats om konsistoriet spelat någon viktig roll i den akademiska rättvisans tjänst. Att här uttala sig med något slags absolut säkerhet är inte möjligt. Men många kloka och kalla mäns samstämmiga omdöme torde vara,

att konsistoriet i huvudsak varit till nytta.

I allmänhet sagt skadar det ju inte med en extra kontroll, en högre instans; ännu en penetration av problemet — särskilt när man ändå i ett akademiskt befordringsärende notoriskt tar så god tid på sig.

Det skall villigt erkännas att konsistoriet är om möjligt ännu mer osakkunnigt än fakultet och sektion. Men just därför kan det ej sällan ha lättare att vara objektivt; med undantag naturligtvis för de fall (troligen avtagande) då lokala passioner flammar upp och elden underhålles genom skicklig agitation.

Erfarenheten visar att konsistoriets medlemmar — av vilka de flesta är valda — är mindre engagerade, mindre fördomsfulla, än fakulteterna. Särskilt är detta fallet med små fakulteter och sektioner.

Men naturligtvis skulle detta korrektiv mot de okunnigas partiskhet ernås på ett vida bättre sätt genom att man tillkallade sakkunnigt folk utan att vara bunden av fakultets- eller sektionsgränser. Så kunde t. ex. kyrkohistoriker, rättshistoriker och historiker yttra sig om varandra, liksom exegeter och vissa filologer, psykiatriker och psykologer, vissa medicinare i kombination med vissa naturvetare osv. — efter ett schema, som det icke skulle vara övermänskligt svårt att utfundera om man bara ville.

I gengäld kunde en hel rad osak-

kunniga element inom fakultet resp. sektion utmönstras.

Punkt 8

Universitetskanslern yttrar sig nu över Fakultetens förslag eller över de eventuella besvären, i vilket senare fall Konsistoriet först skall yttra sig. De sökande kan där efter avge »slutpåminnelser».

I och med att universitetskansler av ny typ — de gamla magnaternas tid är nu förbi — har kommit i bruk, synes ämbetet ha aktiviserats. Det sagda torde gälla även de yttranden, som kansler har att avge i befordringsfrågor.

Punkt 9

Från Universitetskanslern går ärendet sist och slutligen till Kungl. Maj:t. Detta gäller universiteten och Karolinska institutet. Kungl. Maj:t utnämner en av de på förslag uppsatta sökandena.

Vid Stockholms Högskola har det varit dess styrelse, som utnämnt. Man torde ej göra sig skyldig till orättvisa när man betecknar denna styrelse såsom en samling lekmän, om ens det. Från denna heterogena församling går utnämningen via Universitetskanslern till Kungl. Maj:t för stadfästelse. (Sådan stadfästelse har endast vägrats en gång — på 1930-talets mitt, något som på sin tid väckte mycket uppseende.)

I båda dessa instanser gäller vad som tidigare sagts om vänner och

vänners vänner. Trappspring är en lämplig rubrik för vad som nu föresiggår, t. ex. i Kanslihuset. Inflytelserika personer uppåtdas. Även de sökande själva, som med visshet vet eller aningsvis befarar vad som är på färde, uppenbarar sig för att hos den som högsta makten haver tala i egen sak — om ingen annan kan förmås att göra det. Att denne potentat — vad han så må heta — med intresse tar del av dylika frivilliga eller av högst den samme tillkallade synnerligen extra »sakkunniga» är ingalunda någon hemlighet.

Klagoskrifter

Ända in i det sista har den sökande som känner sig förorättad möjlighet att ingiva protester med olika beteckningar, t. ex. erinringar, besvär, slutpåminnelser; sammanfattningsvis klagoskrifter. Det finns alltför många exempel på att sådant lönar sig för att en vederhäftig sökande kan underlåta att göra detta. Man torde rentav kunna säga att en sådan försummelse räknas som ett svaghetstecken, som i framtiden kan komma att läggas honom till last.

Å andra sidan mottagas klagoskrifterna ofta synnerligen onådigt av den instans eller de personer, mot vilka den klagande vänder sig, och man söker ofta ignorera deras existens.

»Det är ej nog att vara hängd, man bör ock hövlig vara.»

Inför allmänheten som inte känner denna litteraturarts villkor, ter sig emellertid klagoskrifterna ofta som ett utslag av ren kverulans eller odiös högfärd. Den klagande måste ju förr eller senare på ett eller annat sätt själv påstå, att han är skickligare än konkurrenterna, efter att vanligen i någorlunda hövliga termer ha förklarat att en eller flera eller alla sakkunniga förteगत hans förtjänster, överdrivit hans fel eller rentav kommit med grundlösa påståenden; kort sagt behandlat honom orättvist.

Härvid är att märka, att klagoskrifterna publiceras; den klagande vädjar till offentlighetens domstol.

De ovänligheter eller ovederhäftigheter som låt oss säga en eller annan sakkunnig presterat kommer däremot inte fram på samma sätt. Den sakkunnige kan göra mycket flagranta misstag — i god tro eller av ren perfiditet — han kan ta heder och ära av den sökande. I stället för ett opartiskt bedömande är utlåtandet i värsta fall — och de är ej få — en ren polemik mot den sökande. Men det gör ingenting, bl. a. av det rent tekniska skälet att hans skrift ej publiceras utan blott »mångfaldigas» för internt akademiskt bruk. Nu kommer det ut genom den sökandes försorg, och det händer mer än ofta, att den sökande inte blir trodd. Åt honom ler man misstroget. »Han talar i egen sak.» Den anfallande professorn — själva ordmystiken i denna titel är också verksam — blir däremot

trodd. Men den klagande doktorn eller lektorn eller docenten blir inte trodd av professorns kolleger, men möjligen av medlemmar av den egna kasten. Därmed är han dömd, och icke hjälpt.

Ådagalagd vetenskaplig skicklighet

Enligt universitetsstatuterna är den första och främsta befordringsgrunden presterat vetenskapligt arbete, ådagalagd vetenskaplig skicklighet — varjämte statsnyttan och det sunda förnuftet kräver åtminstone någon förmåga att bedriva vetenskaplig undervisning av studenter, inklusive förmåga att i sådant sammanhang på ett vettigt sätt umgås med människor. Studenterna är ju också människor, och därtill ganska hjälplösa, om professorn notoriskt icke uppfyller här ställda krav — om han skrämmer bort elever i stället för att stimulera dem eller åtminstone lära dem något positivt.

I detta sammanhang kan man påpeka som något orimligt, att författandet av läroböcker och andra handböcker tillmätas så ringa eller alls ingen vikt. Dylikt arbete berör ju dock på det närmaste ting som den blivande professorn har att syssla med.

Men ofta nog, allt för ofta, anteciperas detta krav på »ådagalagd vetenskaplig skicklighet» — komplett statutvidrigt. De sakkunniga

respektive fakultets- och konsistorieledamöter andrager ej sällan sådana argument som att vederbörande pålaggskalv är så *lovande* eller är så *begåvad*, att han (underförstått med tiden) säkerligen kommer att prestera mer och värdefullare vetenskapligt arbete än hans konkurrent redan gjort. De faktiskt föreliggande meriterna åsidosättas ogenerat med kränkande av statuternas bokstav och anda.

I detta sammanhang brukar ofta andragas ett närliggande argument, som visserligen *kan* ha åtskilligt fog för sig, nämligen den stigande eller fallande kurvan. En sökande med avsevärt bagage av vetenskapligt värde får läsa att kvalitén blivit sämre med åren (den fallande kurvan), medan den medsökande som föredrages anses vara — som sagt — mer lovande; hans kvalitetskurva är i stigande. Om sanningen skall fram är det emellertid hos oss i allmänhet så att vederbörandes gradualavhandlingar ofta, ja man vågar säga oftast, är deras bästa arbete. Sedan den prestationen är gjord brukar det vara sällan som någon orkar ta sig samman till ett så kolossalt uppbåd av viljestyrka och tankekraft — för att inte tala om de ekonomiska uppoffringarna — som en svensk »do-centavhandling» faktiskt kräver.

Slutsatser

Det har redan sagts att en huvudorsak till befordringsolyckorna

är det stora antalet sökande och det ringa antalet platser. En plan har blivit uppfunnen för att i någon mån råda bot på detta missförhållande. Den går ut på att ett mindre antal extra ordinarie professurer borde inrättas och ställas till förfogande för verkligt förtjänta utslagna kandidater. Ett tio- eller femtontal sådana rörliga platser, avsedda för alla rikets universitet, skulle säkerligen vara tillräckligt, ty cirkulationen skulle bli stor. En innehavare av en dylik tjänst skulle nämligen åläggas att söka varje ordinarie ledigblivande tjänst inom ämnet, då frestelsen att stanna kvar på dessa bekväma tjänster annars skulle kunna bli vederbörande övermäktig. Lönen borde vara *något* men ej avsevärt mindre än för en vanlig professor. Då dessutom naturligtvis en viss undervisning skulle vara förknippad med sådan tjänst, skulle staten få god valuta.

En annan mera drastisk utväg att bli kvitt det nuvarande befordringseländet med sina ständigt uppkommande skandaler och stridigheter vore att helt enkelt slopa systemet och i stället ge varje universitet rätt att till professor kalla vem som helst. Resultatet skulle i sakligt hänseende säkerligen varken bli bättre eller sämre än med nuvarande ordning. Det finns dock så relativt få tillräckligt meriterade kandidater att välja emellan att vem man än skulle välja av dessa i längden kunde vara likgiltigt. Av

ren självbevarelsedrift skulle säkerligen universiteten se till att få goda krafter, även om det finns en tendens att ta slätstrukna. Denna enkla och renhåriga metod användes nästan överallt i världen; *varför inte också hos oss?*

Huvudsaken är att det nuvarande skenhelighetssystemet avskaffas; det system som är konstruerat för att se ut som det vore rättvist men

som i själva verket gynnar alla slags manövrer bakom kulisserna. Då visste de sökande vad de hade att rätta sig efter. Den sammanlagt stora hopen av missnöjda, bittra, kanske för framtiden brutna, skulle åtminstone inte känna sig som fällda av en domstol, som består av en osakkunnig och tvivelaktigt hederlig jury men saknar en opartisk domare.